

TEOS ANTİK KENTİ VE LEUKİPPOS: ATOM TEORİSİ

TEOS ANCIENT CITY AND LEUKIPPOS: THEORY OF ATOMISM

Doç.Dr. Sevcan YILDIZ

Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, sevcanyildiz@gmail.com,
Antalya/Türkiye

Uzman Seden TURAMBERK ÖZERDEN

Uzman, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, T_seden@hotmail.com, Antalya/Türkiye

ÖZ

Teos Boiotia'daki Orkhomenos'tan gelen Minyas halkı tarafından kurulmuştur. Teos antik kenti, Ionia kentlerinin en zenginlerinden, en güçlülerinden biri olmasına rağmen Batı Anadolu bölgesinin genel özelliklerini taşımaktadır. Kentin zenginleşmesi kuruluşunun ilk zamanlarında başlamış, denizaşırı ülkelere kolonistler göndermiştir. Bu kolonilerle ilgili ise pek fazla bilgi yoktur. Alışılan şehir planı dışında bir şehir planı kullanmışlardır. Panionion Birliği'nin bir üyesi olan ve iyi bir coğrafi konumda bulunan Teos edebiyat ve felsefe alanında ilerlemiş ve değerli isimler yetiştirmiştir. Örneğin; Anakreon Teos'lu olup Aiollerin Melos türü lirik şiirini Ionia'ya sokan ozandır. Protogoras, Demokritos ve Leukippos Teos'lu filozoflardır. Leukippos, Protogoras ve Demokritos'un hocasıdır. Düşünce ve eserleri birbirinden ayrılmayan Leukippos ve Demokritos'un öğretileri, günümüzde atom kuramı olarak anılmakta ve felsefe tarihi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Leukippos, Yunan dünyasında ilk kez atom ve boşluk kuramını ortaya atan ve nedensellik ilkesini formüle eden filozoftur. Yunanistan'da birlik ile çokluk arasındaki ilişkinin neden meydana geldiği ve neyin gerçekten var olduğu sorunu üzerine yoğunlaşmış olan Atomcu Okul'u kurmuştur. Çalışmada Teos antik kentinin tarihsel süreçleri anlatılmış olup Teos'un yetiştirdiği ve felsefe alanında önemli bir filozof olan Leukippos'un hayatına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teos, Leukippos, Atom Teorisi.

ABSTRACT

Teos was founded by the people of Minyas from Orkhomenos in Boiotia. Although the ancient city of Teos is one of the richest and most powerful of the Ionia cities, it still carries the general characteristics of the Western Anatolian region. The enrichment of the city began in the early days of the foundation, colonists sent overseas countries. There is not much information about these columns. They used a city plan other than the usual city plan. Teos, who is a member of the Panion Union and has a good geographical position, has developed advanced and valuable names in the field of literature and philosophy. For example; The anakreon is Teos, and the Aioller is the one who put the Melodian lyric poetry into Ionia. Protogoras, Democritus and Leukippos Teos philosophers. He is a teacher of Leukippos, Protogoras and Demokritos. The teachings of Leukippos and Demokritos, whose ideas and works are not separated from each other, are now referred to as atomic theory and are of great importance in terms of philosophical history. Leukippos is the first philosopher who invented the atomic and space theory in the Greek world and formulated the principle of causality. He established the Atomcu School in Greece, which focuses on the question of why the relationship between unity and multiplicity has come to fruition and what really exists. In the study, the historical process of the ancient city of Teos was told and the life of Leukippos, an important philosopher of the field of philosophy.

Keywords: Teos, Leukippos, Theory of Atomism.

1. TEOS (SEFERİHİSAR-SIĞACIK)

Teos, Seferihisar ilçesine 11 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Tarihi Teos yarımadası ile Seferihisar Ovası arasında kuzey-güney istikametinde, güneydeki limana uzanmış olarak yerleşmiştir. Kuzeyde Teos antik kentinin mimari taş elemanları kullanılarak inşa edildiği bir orta çağ kalesi ile içerisine yerleşen ve kentsel sit olan balıkçı köyü bulunmaktadır. Doğu yönünde Mıngır tepelerindeki Tümülüsler ve yarımadaının muhtelif alanları mezarlık (nekropol) bulunmaktadır (Gül, 1997).

Teos'un İzmir ve Phokaia gibi Aiol kentlerine sızma yolu ile M.Ö. 8. ve 9. yüzyılda göç etmeleri, 700 yılları sıralarında ise Propontis'e yavru kentler kurmaya başlamaları Ionların giderek zengin ve ileri düzeye ulaştıklarını göstermektedir (Akurgal, 1998). Teos bir yarımada üzerindedir ve limanı vardır. Lirik şair Anakreon Teos'ludur. Onun zamanında, Perslerin küstahlıklarına dayanamayan Teos'lular kentlerini bırakarak, bir Thrak kenti olan Abdera'ya göçmüş ve bundan böyle "Teos'luların güzel kolonisi Abdera" dizesini söylemişlerdir. Fakat bunlardan bazıları geri dönmüştür (Akurgal, 1998).

Teos, Ionia kentlerinin en zenginlerinden, en güçlülerinden biridir. Ancak, tarihçesinde, batı Anadolu bölgesinin genel tarihçesine göre özellik gösteren çizgilere pek rastlanmamaktadır (Umar, 1979). Söylencelerde Teos'un Boiotia'daki Orkhomenos'tan gelen Minyas halkı tarafından kurulduğu anlatılmaktadır. Kodros'un sayısız oğullarından ikisinin önderliğindeki Ionia'lular ile Atinalılar, Teos'a daha sonra gelmişlerdir. Kent daha ilk günlerde zenginleşmiş, denizaşırı ülkelere kolonistler göndermiştir. Ne var ki, kurulan Teos kolonileriyle ilgili bilgi elde edilememektedir (Bean, 1997).

Teos'da alışılanların dışında bir şehir planı uygulanmıştır, örneğin "Akropolis" karada değil berzahnın ortasında yarı bir tepede yapılmıştır. Bu tepe güney ve kuzey limanlarının ortasında ve her iki limana yaklaşık bir mil uzaklıktadır. Teos'un ilk kurucuları, Beotia'da Orchomenus'lardan Athamas'ın liderliğinde gelen Minyaslılardır (Gül, 1997).

Anakreon Teos'lu olup Aiollerin Melos türü lirik şiirini Ionia'ya sokan ozandır. Teos'lu ozan özellikle aşk ve içki konularını işlemiştir. Anakreon, solo şarkıları yazan ozanların sonuncusudur, ancak dizeleri iç açıcudur ve belki de türünün en güzel örneklerdir (Akurgal, 1998).

Teos ören yeri bazı bakımlardan, olağandışı özellikler göstermektedir. Kent, bir yarımada yerleşmesi tipindedir, fakat akropolis burunda değil, kıstağın ortasında, gerek kuzey gerekse güney limanlara yaklaşık 1,5 kilometre uzaklıkta bulunan ikinci bir tepenin üzerinde yer almaktadır. En eski surlar akropolis tepesindedir. Çokgen örtülü duvarın bazı kalıntıları günümüze gelmiştir. Ancak kalıntılar bitkilerle kaplandığından, küçük bir kısmı görülebilmektedir. Kent güneyde, akropolis ile liman arasında uzanmaktadır; İ.Ö. 3. yüzyılda, düzgün kesme taşlardan örülmüş surlarla korunmuştur. Arazinin düzlüğünden dolayı, duvarlar girinti çıkıntı yapmaksızın birbirleriyle dik açılı köşelerde birleşerek devam etmektedir. Surların toprak üstü kalıntısı azdır. Kazılar sonucunda ortaya çıkartılan Dionysos Tapınağı yakınındaki kesim, duvar örgüsü konusunda bilgi vermektedir (Bean, 1997). Teos'un baş tanrısı Dionysos'tur. Dionysos'a gösterilen büyük saygı, İ.Ö. 3. yüzyıl sonlarında kentin itibarını büyük ölçüde artırmıştır (Bean, 1997).

Teos'taki yapı parçaları da yüzyıllar boyunca yağmalanmış, yeni yapı işlerinde kullanılmak üzere alınıp götürülmüştür (Umar, 1979).

Panionion Birliği'nin bir üyesi olan ve iyi bir coğrafi konumda bulunan Teos kısa sürede gelişmiş, zenginleşmiş, deniz ticareti ana geçim kaynağı olmuştur. Kısa sürede birçok deniz aşırı koloni kurmuştur (Gül, 1997).

Teos'ta yapılan mermere benzeyen, sert ve mavimsi renkli, yöresel kireç taşından inşa edilmiştir. Kireç taşının ya da bir kısmının alındığı taş ocakları Sığacık'a giden yol üzerinde, Seferihisar'a yaklaşık 1,5 kilometre uzaklıktaki küçük, fakat dik bir tepede bulunmaktadır (Bean, 1997).

2. LEUKIPPOS

Leukippos, İlkçağ literatüründe Demokritos'la düşünce ve eserleri birbirinden ayıramayan, Demokritos'un hocası olan filozoftur. Leukippos ve Demokritos'un öğretisi, pratik sonuçları bakımından günümüzde yeni bir çığır açmış olan çok değerli bir öğretilerdir. Günümüzde atom kuramı olarak anılan bu öğreti felsefe tarihi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Her ne kadar Empedokles ve Anaxagoras da bütün varlıkların sonsuz bir şekilde küçük olan bazı öğelerden oluştuğunu savunmuş olsalar da, bu en küçük öğeleri, bu gün anladığımız anlamda atom olarak algılayan Leukippos ve Demokritos olmuştur (Birand, 1958). Önemli olan yazılarının büyük çoğunluğu kaybolduğu için görüşlerine ilişkin bilgilere ancak yazılarından kalan parçalardan ve Lucretius'un şiirinde atomcu prensiplere dair açıklamalarından ulaşabilmektedir (Weber, 1991).

CyrilBailey, *Grek Atomcuları ve Epikurosisimli eserinde*, Leukippos'un yetişme tarihini yaklaşık M.Ö. 430 veya biraz daha öncesi olarak saptamıştır. Zenon'un öğrencisi olan Leukippos, Parmenides ve Zenon etkisinde çok kalmış bir filozoftur (Russell, 2002:193).Leukippos aslen Miletlidir. Oldukça genç bir yaşta Elea'ya gelmiş ve sonraları Trakya'da, Abdera şehrinde Atomcu Okul'u kurmuştur (Birand, 1958). Bir

yandan Elea Okulu'nun öte yandan Milet Okulu'nun etkisi altında kalmış olan Atomcu Okul, Antik Yunan'da birlik ile çokluk arasındaki ilişkinin neden meydana geldiği ve neyin gerçekten var olduğu sorunu üzerine yoğunlaşmıştır (Cevizci, 2010).

Leukippos, varlıkların sonsuz olduğunu ve birbirlerine dönüşebildiklerini savunmaktadır. Ona göre, evren boştur, cisimlerle doludur ve cisimler boşluğa girdiğinde birbirine dolanır ve böylelikle dünyalar meydana gelmektedir. Bu, dünyaların büyümek için harekete geçmeleriyle de yıldızların özü ortaya çıkmaktadır. Güneş, Ay'ın çevresinde büyük çember üzerinde hareket etmektedir. Yer, merkezde hızla çevrilerek asılı durmaktadır ve şekli de tıpkı tambura benzemektedir (Laertios, 2013).

Leukippos, Yunan dünyasında ilk kez atom ve boşluk kuramını ortaya atan ve nedensellik ilkesini formüle eden filozoftur. O, Parmenides'in temsil ettiği monizmle, Empedokles'in plüralizmi arasında bir tutumla atomculuğa varmıştır. Atomcuların görüşleri, dikkat çekici bir derecede modern bilimin görüşleriyle paralellikler taşımaktadır. Atomcular, Yunan düşüncesinin eğilimli olduğu yanlışların çoğundan kaçınmışlardır. Her şeyin geometrik olarak değil, fiziksel olarak bölünemeyen atomlardan meydana geldiğini, atomlar arasında boş uzayın bulunduğunu savunmaktadırlar. Leukippos'a göre, atomlar ortadan kaldırılamaz ve sürekli hareket halindedir (Russell, 2002). Atomlar, algılanamayacak düzeyde küçüktürler. Bu noktada, taş, ev gibi duyumsanabilir nesnelere ilke olarak algılanamaz olduğunu, sadece entelektüel anlamda anlayabileceğimiz bir şey aracılığıyla açıklandığını görmekteyiz Skirbekk ve Gilje, 2001).

Leukippos'un görüşlerinin, bir anlamda, Empedokles ve Anaksagoras gibi filozofların görüşlerinin bir meyvesi olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü onlar da evreni bir takım en son parçacıklardan oluşmuş saymışlardır(Aster, 2000). Empedokles, Anaksagoras ve Abdera filozofları atomculuğun gelişmesinin üç basamağı olarak gösterilmektedirler. Ancak, Abdera'da, Leukippos'la Demokritos eliyle sonuna kadar giden materyalist atomculuk yapısı kurulmuştur (Kranz, 1994). Leukippos'a göre, evren sonsuzdur. Evrenin bir bölümü dolu, bir bölümü boştur. O, bunlardan sonsuz sayıda dünyalar çıktığını ve yine onlarda çözüldüğünü savunmaktadır. O, dünyaların oluşumunu şu şekilde anlatmaktadır: "Bir kesitte çeşitli şekillerde sonsuzluktan çıkan birçok atom büyük boşluğa girer ve bir araya gelip tek bir girdap oluştururlar. Cisimler bu girdapta birbirlerine çarparak, her yönde dönerek birbirlerinden ayrılırlar. Yalnızca benzer atomlar birbirleriyle birleşirler. Atomlar sayılarının fazlalığından dolayı dengeli hareket edemedikleri için hafif olanlar elekten geçer gibi dıştaki boşluğa yönelirler. Geriye kalanlar ise, bir arada dururlar ve birbirlerine geçer birlikte hareket ederler. Böylelikle ilk küresel kitleyi oluştururlar. Bu kütle, içinde çeşitli atomları barındırmaktadır. O, bir zar gibi ayrılıp gider. İçindeki atomlar merkezkaç kuvvetiyle dönmektedirler. Onları saran zar, bitişik atomların girdaba temas etmesi sonucunda sürekli olarak aynı yerde toplanmasıyla incelmektedir. Böylece, merkeze sürüklenenlerin birbirine bitişik kalması sonucunda yer oluşmaktadır. Bunları saran zar, dışarıdaki atomların içeri dolmasıyla genişlemekte, girdap içinde dönerken, temas ettiği atomları kendine çekmektedir. Bunlardan bazısı, birbirlerine geçerek, önce sulu ve çamur gibi bir kitle oluştururlar, sonraysa kuruyup evrensel girdapla birlikte dönmeye başlarlar ve tutuşup yıldızların özünü meydana getirirler"(Laertios, 2013).

Leukippos'a göre, Güneş Çemberi en dışta bulunmaktadır. Yer'e en yakın olan ise, Ay'ın çemberidir. Diğer cisimlerin çemberleri bu iki çemberin arasında bulunmaktadır. Tüm yıldızlar hareket hızına bağlı olarak yanmaktadır. Güneş de yıldızların alevinden tutuşmaktadır. Ay ise ateşten küçük bir pay almaktadır. Güneş ve Ay tutulmaktadır. Burçlar kuşağının eğri olması, yerin güneye doğru eğilmesinden kaynaklanmaktadır. Kuzey bölgeler her zaman soğuk ve karlıdır. Güneş oralarda nadiren tutulmaktadır. Ancak Ay sık tutulmaktadır, çünkü çemberleri eşit değildir. Leukippos her ne kadar nasıl bir zorunluluk olduğunu açıklamasa da Dünya'nın zorunluluk gereği oluştuğunu dile getirmektedir. Ona göre, Dünya aynı şekilde gelişecek, gerileyecek ve yok olacaktır (Laertios, 2013).

KAYNAKÇA

Akurgal, E. (1998). Anadolu Kültür Tarihi, Nural Matbaacılık, Ankara.

Aster, E.V., çev. Vural Okur (2000). İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi, İm Yayınevi, İstanbul.

Bean, G. E. (1997). Eski Çağda Ege Bölgesi, Arion Yayınevi, İstanbul.

Birand, K. (1958). İlk Çağ Felsefesi Tarihi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

Cevizci, A. (2010). Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul.

Gül, Y. (1997). Antik Kentler, Okullar Yayınevi, İzmir.

- Kranz, W., çev. Suad Y. Baydur (1994). Antik Felsefe, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Laertios, D., çev. Candan Şentuna (2013). Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Russell, B. çev. Muammer Sencer (2002). Batı Felsefesi Tarihi-I, Say Yayınları, İstanbul.
- Skırbekk, G.& GILJE, N., çev. Emrah Akbaş & Şule Mutlu (2001). Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Strabon (1987). Coğrafya Anadolu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Umar, B. (1979). Ionia, Ak Yayınları, İstanbul.
- Weber, A. çev. H. Vehbi Eralp (1991). Felsefe Tarihi, Sosyal Yayınlar, İstanbul.